

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-96>

УДК 336.77

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

PERCULARITIES OF BANK LENDING UNDER CONDITIONS OF WAR

Шпанель-Юхта Олексій Ігорович

кандидат економічних наук,
молодший науковий співробітник відділу грошово-кредитних відносин,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9674-1337>

Shpanel-Yukhta Oleksii

State Organization «Institute of the Economy and
Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine»

В статті узагальнено особливості банківського кредитування в Україні в умовах широкомасштабної військової агресії Росії. Встановлено, що незважаючи на військовий стан, вітчизняне банківське кредитування окремих сегментів ринку зростало (зокрема, кредитування сільського господарства, впровадження програм кредитної підтримки під час війни для бізнесу). Основними драйверами виступили державні банки, натомість банки іноземних банківських груп активно згортали кредитування в умовах війни. Відзначено, що антиінфляційна політика НБУ може призводити до стримування кредитного механізму шляхом непрямого стимулювання накопичення ліквідності через депозитні сертифікати під вищий рівень дохідності. Визначено особливості впровадження іпотечних програм в умовах війни.

Ключові слова: банківський сектор, кредитування, державні програми, війна, стабільність.

The article summarizes the peculiarities of bank lending in Ukraine under conditions of large-scale military aggression by Russia. The urgency of the issue is determined by the fact that at the current level of financial system development, bank lending is characterized by financial inclusion and financial technologies. It is noted that, despite the war, bank lending in specific market segments has increased (mainly agricultural lending and the implementation of wartime credit support programs for enterprises). The main drivers for the corresponding growth are state-owned banks, while banks in foreign banking groups have actively reduced lending under war conditions. It is emphasized that the NBU's anti-inflationary policy can lead to curbing the credit mechanism by indirectly stimulating the accumulation of liquidity in the form of certificates of deposit at high-interest rates. In order to ensure the functioning of the credit mechanism, the NBU has adopted some restrictions and requirements regarding lending under the war, which provided additional financial and operational credit opportunities for commercial banks. State credit programs allow both to minimize government costs subject to limited financial resources and to shift the analysis process from the borrower/investment project to commercial banks. Changes in the 5-7-9 credit program, concerning the expansion of lending purposes to minimize the consequences of the war for business, as well as to support the planting campaign, contributed to both economic growth and the growth of lending to the economy. Demand for investment loans, including preferential loans, fell to nearly zero during wartime. The peculiarities of the growth of crediting of agriculture in war conditions are separately determined. In order to ensure sowing in conditions of war, rising fuel prices, logistical export problems, package guarantee programs for loans to agricultural enterprises were implemented, obtaining preferential loans with deferred payment, assistance in attracting funds at minimum interest rates and guarantees from the EBRD and other organizations contributed to the growth of lending in the sector. The specifics of implementing the mortgage programs in 2022 are outlined.

Keywords: bank sector, lending, state programs, wartime, stability.

Постановка проблеми. Банківське кредитування є одним з рушіїв економічного зростання, зокрема в країнах з нерозвиненим

фінансовим ринком в частині формування фінансової глибини економіки та трансформації заощаджень в інвестиції. Широкомасш-

табна війна, розпочата Росією проти України у лютому 2022 р., чинить прямий вплив на усі сфери життя суспільства, і по суті, є першим масштабним військовим конфліктом (де задіяні більше сотні тисяч військових з обох сторін) в епоху сучасних фінансових відносин, що базуються на максимізації фінансової інклюзії, фін теху та “know your client” (KYC). Тому дослідження особливостей банківського кредитування під час активної фази війни є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед провідних науковців, що досліджували проблематику банківського кредитування в Україні та у світі варто відзначити праці В. Лепушинського, Б. Данилишина, Ю. Шаповал, Р. Дорнбуша, П. Вахтель, Р. Кабальєро, В. Міщенко, О. Васюренка та інших. Водночас, значно менше робіт присвячено особливостям функціонування фінансово-кредитної системи під час військових конфліктів. В першу чергу вони стосуються Другої світової війни (праці А. Мартіна, Дж. Янгера, Н. Малдера), частково війни у Югославії та війни у Грузії 2008 р. (праці Л. Гадалети та В. Папави). Однак рівень розвитку фінансових відносин у відповідні кризові періоди суттєво відрізняється від поточного, і розміри економік відповідно були меншими, а отже невисвітленими залишаються тенденції щодо кредитування під час війни на сучасному рівні грошово-кредитних відносин.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є узагальнення тенденцій банківського кредитування в умовах військового стану та визначення специфіки розвитку банківських кредитних відносин під час війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Хід українсько-російської війни продемонстрував, що не зважаючи на класичний підхід до аналізу кредитних ризиків, який трактує війну як форс мажор і рекомендує уникати кредитування як такого, комерційні банки зіткнулись з рядом факторів, що стимулюють банківське кредитування, зокрема:

Наявністю значної ресурсної бази у комерційних та державних банків для кредитування, яка була сформована за рахунок:

- не повного відновлення кредитування після останньої банківської кризи, що розпочалась у 2014 р.;
- виконання соціальних зобов'язань з боку держави щодо виплати трансфертів та інших бюджетних платежів;
- продовження функціонування значної частини промисловості та сфери послуг;

- реалізації спільних програм з міжнародними кредитними організаціями;
- отримання трансфертів від міжнародних організацій через банківські рахунки;
- отримання корпоративних додаткових виплат від міжнародних материнських структур до дочірніх підрозділів/організацій в Україні через банківські рахунки (особливо характерно для ІТ сфери та консалтингу).

Наявністю потенціалу кредитування в економіці за рахунок:

- сезонного попиту на кредитування з боку аграріїв;
- обмеженого контрольованого зростання NPL (рис. 1);
- зниження вимог до резервування за активними операціями з боку НБУ [1; 2].

Протягом 01.01.22 – 01.11.22 відбулось номінальне зростання кредитного портфелю юридичних осіб (ЮО) з одночасним незначним скороченням портфелю фізичних осіб (ФО) (рис. 1). Номінальний сплеск кредитування, що відбувся у липні 2022 р. обумовлений девальвацією гривні на 25%, що була проведена відповідним рішенням НБУ 21 липня [3]. При розгляді валютної структури кредитного портфелю комерційних банків, то сплеск балансової вартості валютних кредитів у гривневому перерахунку за липень 2022 р. склав 58 млрд грн (з 261,6 до 319,6 млрд грн) у корпоративному портфелі. Мінімальні залишки валютного портфелю кредитів ФО та ФОП на початок 2022 р., в умовах обмежень на валютне кредитування ФО (частка валютних кредитів ФО та ФОП у портфелях комерційних банків складала 9%), мінімізували вплив переоцінки на роздрібний кредитний портфель. За вказаний період кредити номіновані у гривні в сумі зросли на 1,3%, що в умовах війни є позитивним індикатором економічної динаміки.

Водночас частка NPL юридичних осіб практично не змінилась і зросла в межах 4 в.п., а частка NPL фізичних осіб та ФОП збільшилась практично вдвічі з 16,9 до 30,3%, що створило додаткове навантаження на банківські резерви за активними операціями.

Реагуючи на відповідні кредитні виклики та з метою забезпечення кредитування економіки, НБУ прийняв ряд послаблюючих заходів, зокрема:

- знизив зі 150% до 100% ваги ризику (RWA) за споживчими незабезпеченими кредитами;
- надав можливість банкам не визнавати дефолт за кредитами, довгострокова

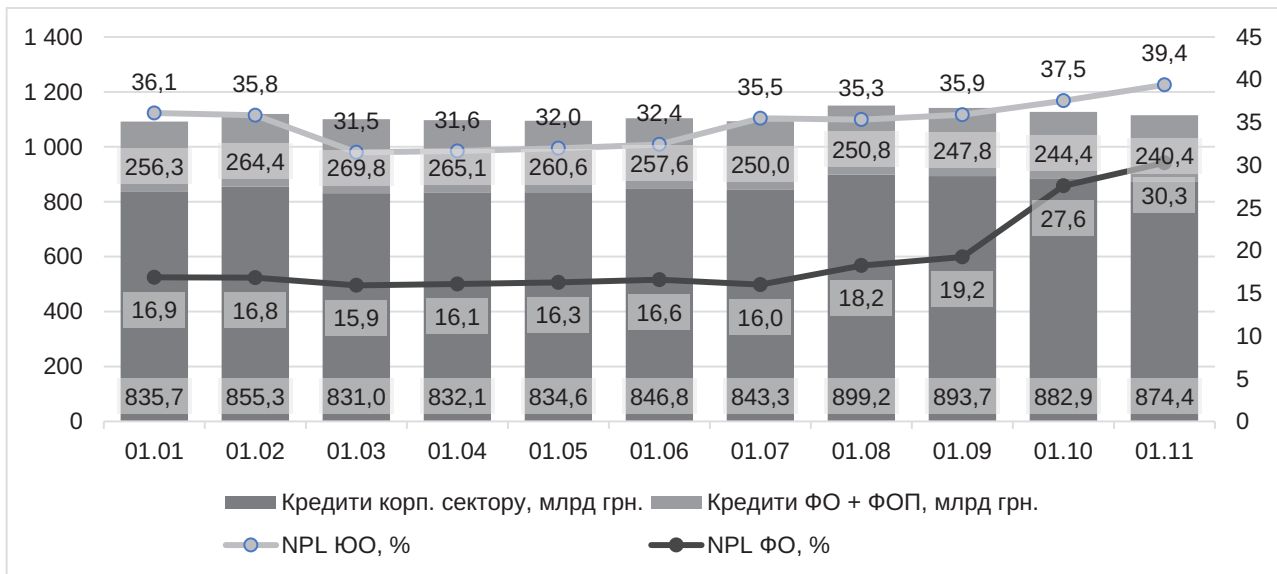

Рис. 1. Динаміка структури кредитного портфелю та NPL банків, 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [4]

реструктуризація за якими призводить до зменшення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків (NPV) більше ніж на 10%;

- призупинив дію ознак високого кредитного ризику, визначення яких ґрунтується на фінансових результатах та борговому навантаженні позичальників;

- збільшив ліміт розміру кредитів юридичним особам з 5 млн грн до 20 млн грн, оцінку яких банк має право здійснювати на груповій основі;

- збільшив розмір боргу за активами боржників з 0,1% до 0,2% основного капіталу банку, які банк має право оцінювати за спрощеним підходом [5].

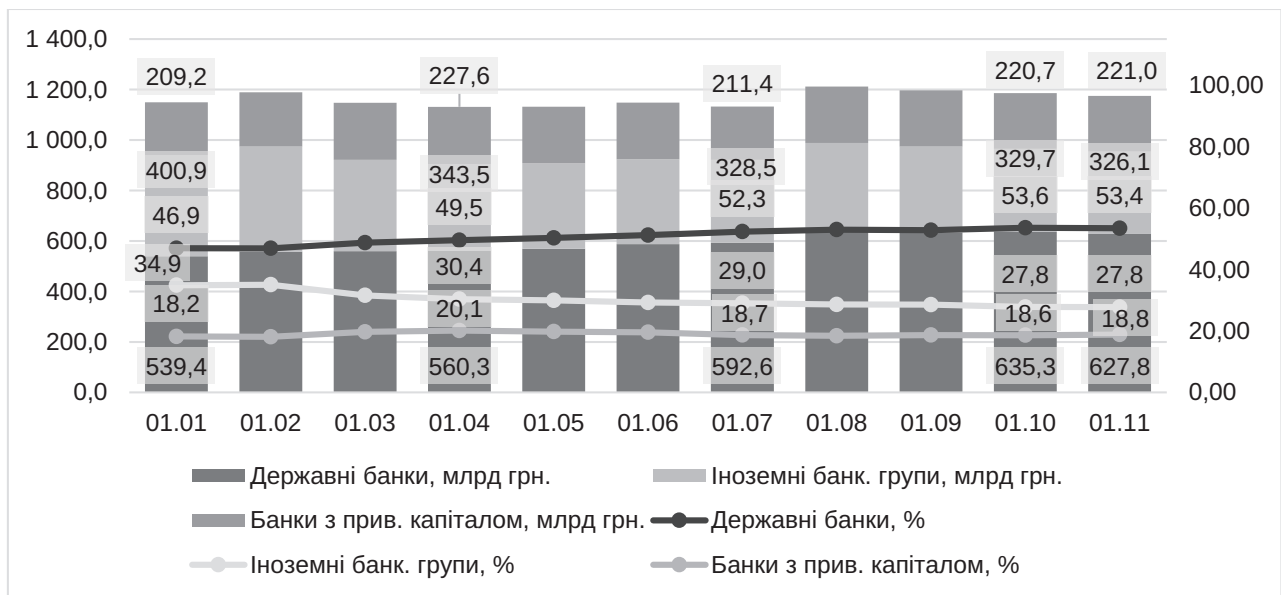
У структурі банківського сектору також відбулись суттєві зміни. Так, продовжилась тенденція до збільшення частки державних банків на кредитному ринку. Якщо станом на 1.01.22 р. частка державних банків складала 46,9%, то станом на 1.11.22 р. – 53,4%. Основним «джерелом» відповідного зростання стала частка кредитування банків іноземних банківських груп, яка скоротилась на 7 в.п. до 27,8%, що в реальному еквіваленті склало 74 млрд грн залишкової вартості кредитного портфелю. Крім того, враховуючи зміну вартості валютного кредитного портфелю в умовах девальвації гривні (до 36.57 грн за 1 дол. США), що спостерігалась в аналізований період часу, реальне зниження кредитного портфелю банків іноземних фінансових груп є ще більшим. Відтак в умовах війни іноземні банківські групи активно згортали кредитні

програми, незважаючи на активну взаємодію з міжнародними фінансовими організаціями у різноманітних кредитних програмах.

Водночас структура балансів державних та приватних банків, в тому числі з іноземним капіталом, також зазнала суттєвих змін. Окрім значного скорочення кредитного портфелю, банки з іноземним капіталом активно зменшували частку ОВДП у свої активах з 10.1% станом на 1.01.2022 р. до 5.4% на 1.11.2022 р., що в абсолютному вимірі склало 33,1 млрд грн. При цьому загальні активи всієї банківської системи зросли на 10% в першу чергу за рахунок зростання активів державних банків, незначного розширення активів приватних банків. Збільшення активів банків іноземних груп було в межах 0,3% в гривневому еквіваленті (близько 2 млрд. грн), що в умовах курсових коливань та переоцінок свідчить про реальне скорочення активів банків іноземних банківських груп.

В умовах війни висока концентрації іноземних банківських груп може бути додатковим фінансовим ризиком, що в тому числі негативно впливає на стабільність фінансової системи країни.

Щодо ролі державних банків, то з точки зору забезпечення фінансової глибини економіки, державні банки покращили структуру активів в тому числі за рахунок скорочення частки ОВДП при її номінальному зростанні. Так, загальні активи державних банків зросли на 19%, кредити на 12%, а ОВДП – на 5%, що і забезпечило зростання кредитування в еко-

Рис. 2. Динаміка обсягів банківського кредитування у розрізі типів власників банківських установ, 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [4]

номіці у 2022 р. Таким чином, висока концентрація державних банків в Україні виступила додатковим фактором забезпечення стабільності банківської системи.

Ресурсна база кредитування в умовах війни також зазнала суттєвих змін, зокрема в частині перерозподілу строковості депозитів та операцій з депозитними сертифікатами. Протягом січня-вересня 2022 р. частка строкових депозитів населення, що є одним з основних джерел фондування кредитних операцій, скоротилась на 10% [6].

В той же час, якщо в січні 2022 р. загальний обсяг депозитних сертифікатів НБУ не перевищував 170 млрд грн, то у листопаді 2022 р. перевищив 400 млрд грн., і відповідно зріс з 7 до 15% у загальних активах банківської системи. З одного боку, потенціал їх використання для активізації кредитування є обмеженим, оскільки вони є інструментом розрахунків на 1-му рівні банківської системи України, і до того ж слугують основним інструментом абсорбції. Депозитний сертифікат – інструмент розміщення тимчасово вільних коштів комерційних банків на кореспондентському рахунку у НБУ. Його дохідність є прив'язаною до облікової ставки і є на 2 в.п. нижчою за її рівень. Як відзначає директор департаменту монетарної політики НБУ В. Лепушинський – «Інструменти з абсорбції ліквідності не призначені для заміщення традиційного бізнесу банків – кредитування та інших активних

операцій. Мета цих інструментів – вплив на ціну грошей, тобто на процентні ставки, за якими такі операції здійснюються» [7]. Крім того, накопичений обсяг депозитних сертифікатів є результатом у тому числі первинного викупу ОВДП з боку НБУ та надходженням валюти від грантів, що відображається на рахунках балансового обліку. Слід відзначити, що навіть заміщення депозитних сертифікатів ОВДП не зменшить їм масштаби, а лише спричинює внутрішній перерозподіл зобов'язань, оскільки викуп ОВДП веде до надходження коштів на рахунки Державного бюджету, які в свою чергу переміщуються у вигляді трансфертів та операцій з державного споживання на банківські рахунки і відповідно на кореспондентські рахунки, звідки в свою чергу на депозитні сертифікати [8].

Відтак, сформувалась ситуація, коли банки не мають жодних стимулів до активізації мультипликативного ефекту економіки через кредитування та/або інші інструменти, оскільки безризикова ставка дохідності складає $25 - 2 = 23\%$ за депозитними сертифікатами, які відповідно номінуються у гривні, що суттєво вище за показники як останнього розміщення ОВДП, де піврічні облигації було розміщено із середньозваженою дохідністю 14% (аукціон від 27 грудня) [9], та суттєво вищі за показники номінальної зваженої ставки за кредитами (на кінець листопада – 19,6%). Враховуючи, що банки залучають ліквідність на ринку

за зваженою ставкою за депозитами – 9,1% у річному вираженні (дані на листопад 2022), відсутні як стимули активно залучати депозити, так і відповідно спрямовувати їх на кредитування економіки. Фактично може скластись ситуація при якій оголошена боротьба з інфляцією де факто мінімізує функцію банків як грошово-кредитних посередників. Схожу думку висловлював В. Рябошлик у своєму аналізі, акцентуючи увагу на тому, що «більш показовим є співвідношення між сертифікатами та кредитами, а в цьому аспекті через наднизькі обсяги кредитування, які продовжують скорочуватися, ми найгірші – наприкінці жовтня це співвідношення зашкалювало за 0,39 грн сертифікатів на 1 грн кредитів. Тобто ставка 25% суттєво урізала фактичне кредитування відносно потенціалу та ще й переломила тенденцію до зростання кредитування на протилежну» [10; 11].

Враховуючи, що Закон України про НБУ визначає, що він має пріоритетність у свої цілях, а саме – цінова стабільність, потім фінансова стабільність/стабільність фінансової системи і лише згодом забезпечення економічного зростання та підтримка відповідних ініціатив КМУ, два ключові макрорегулятори не мають синхронізованих цілей: з одного боку, підтримка та забезпечення функціонування економіки у КМУ, але це лише 3-й пріоритет для НБУ; та, з іншого боку, цінова стабільність для НБУ, що враховуючи інструментарій НБУ щодо впливу на монетарну політику та банківський сектор не максимізує використання банків для підтримки економіки під час війни [12].

В цих умовах, компромісним рішенням могло б стати впровадження шкали ставки за депозитними сертифікатами або відсоткової прив'язки (наприклад 70–80% від рівня облікової ставки), оскільки різниця у 2 в.п. з обліковою ставкою має сенс на не високих (в межах 10%) значеннях облікової ставки. В нинішніх умовах це б означало наявність ставки за сертифікатами на рівні 17,5–20%, що є привабливим рівнем для комерційних банків, незначно вищим за ОВДП але нижчим за зважені відсоткові ставки за новими кредитами.

Оскільки зважена відсоткова ставка є лише частиною плати за кредит, і досить часто банки переносять частину доходів на різноманітні комісійні доходи (комісії за перерахування коштів при видачі, в тому числі щоразу при видачі з кредитної лінії; від суми максимальної заборгованості в попередньому кален-

дарному місяці; разові комісії при оформленні) реальна відсоткова ставка для бізнесу може сягати до 25–30% і для населення до 40–60% (оскільки зважена відсоткова ставка за новими кредитами населення становила у листопаді 29,8%), що фактично унеможливує подальший кредитний розвиток в Україні.

За таких обставин оптимальним варіантом державної економічної політики, виходячи з мінімізації витрат та максимізації ефекту, буде масове впровадження цільових та загальних програм компенсації різниці відсоткових ставок, коли держава компенсує різницю між реальною ставкою, доводячи її до рівня в межах 10%, тобто навіть нижчим за рівень інфляції. Відповідні програми державної кредитної підтримки функціонували і до війни і зараз реалізуються у трансформованому вигляді. Наприклад, у програмі «5-7-9»:

1) додано мету оформлення кредиту – підтримка бізнесу у воєнний час і за цією метою було підписано 9147 договорів на 35,1 млрд грн;

2) розширено кредитування на аграрний сектор – додано мету «Підтримка посівної кампанії» за якою видано 5821 кредит на суму 25,7 млрд грн;

3) додано мету – відновлення зруйнованого бізнесу, за умови відповідно його релокації.

Серед негативних тенденцій розвитку програми варто відзначити той факт, що кредитування на інвестиційні цілі фактично впало до 0 – так з 24.02 було укладено 348 договорів на 0,6 млрд грн, при цьому за весь термін функціонування програми загальний обсяг фінансування інвестиційних програм склав 10,3 млрд грн [13].

Додатково слід виокремити галузеву підтримку сільського господарства. З метою забезпечення посівних та збиральних робіт 2022 р., та посівної кампанії було реалізовано ряд програм:

1. Програма портфельних гарантій. Загалом протягом 2022 р. 29 807 с/г товаровиробників залучили кредитів на суму 55 млрд 108 млн грн, із них за програмою портфельних гарантій 80% – 25 млрд 549 млн грн [14].

2. До 31 жовтня 2022 р. уповноважені банки приймали заявки від с/г товаровиробників на отримання кредиту в розмірі до 90 млн грн. Фінансування відбувається в межах програми «Доступні кредити 5-7-9». Відсотки – від 0% до 9%, залежно від категорії кредиту та суб'єкта підприємництва. Кредит надаватиметься максимум на 5 років, якщо с/г виробник бере

його на реалізацію інвестиційного проекту та на рефінансування заборгованості, а також максимум на 3 роки – для фінансування оборотного капіталу. Таке фінансування с/г виробники залучали для того, щоб успішно завершити збиральні роботи та підготуватися до посівної кампанії–2023.

3. Позичальники, які протягом березня–травня 2022 р. залучали пільгове кредитування під 0 %, і які мали здійснити виплати за цими кредитами уже в серпні 2022 року, тепер можуть це зробити до лютого 2023 р. [14].

4. Програми від МФО, які були згорнуті з початком військового стану, вже з квітня було відновлено. Наприклад, 22 квітня 2022 р. було одночасно погоджено 3 проекти у фінансовому секторі для підтримки аграрного бізнесу від ЄБРР. З метою посилення продовольчої безпеки під час війни було укладено договори банками і лізинговою компанією угод про розподіл ризиків, які покривають більше половини кредитного ризику за їхніми новими кредитами на загальну суму до 53,25 млн євро [15].

У результаті, сільське господарство продемонструвало одне з найбільших зростань серед топ 10 галузей за обсягами кредитування (за 10 місяців 2022 р. на 49%, 2-ге місце після добування нафти й газу). Водночас сформувався певне викривлення оскільки важливі галузі, які складно релокувати, але водночас можливо і які потребують відповідної спеціалізованої підтримки наприклад виробництво машин та устаткування (-20% за 10 місяців), телекомунікації (-39%) оборонна промисловість, відповідних програм підтримки не мали. До того ж, більш великі промислові підприємства (середній та великий бізнес) досить часто обмежені макси-

мальною сумою кредитування за програмою «5-7-9» – до 60 млн грн, що в еквіваленті – менше 2 млн дол/євро і є недостатнім в тому числі для поповнення обігових коштів, і тим паче для інвестиційних операцій. Можливо доцільно також створити банки/банк розвитку для подібних операцій [16]. Важливим фактором також виступає бронювання фахівців, що врегульовано для аграрного сектору і не є доступним для більшості інших секторів економіки.

Окремим питанням залишається стан іпотечного кредитування, оскільки будівництво є одним з мультиплікативних секторів економіки. Зростання будівництва сприяє зростанню інших споріднених галузей. В умовах війни іпотечне кредитування практично зупинилось. До війни, за 1 рік функціонування державної програми «Доступна іпотека 7%» було отримано наступні результати: станом на 17 лютого 2022 р. уповноваженими банками з підписано 1723 кредитних договорів на загальну суму 1,472 млрд грн як на первинному (19,9%), так і вторинному (відповідно – 80,1%) ринках. Загалом до уповноважених банків надійшло 2364 заявок на участь у програмі на загальну суму 2,033 млрд грн, з яких 20,6% становить первинний ринок і 79,4% – вторинний [17]. Водночас після початку війни у період з березня по вересень 2022 р. фактично було видано одиниці іпотечних кредитів. В зв'язку з цим, як один із заходів кредитного стимулювання економіки було анонсовано програму «Є Оселя» (табл. 1). До того ж, для нової програми розширено максимальні суми кредиту для регіонів, а також розширено можливості, щодо придбання житла на вторинному ринку (замість будинків після 2018 р. тепер розповсюджується на

Таблиця 1

Порівняльна характеристика державних іпотечних програм в Україні

Критерій	Доступна іпотека 7% (з 2021 р.)	Є Оселя (з жовтня 2022 р.)
Відсоткова ставка	7%	3% для військовослужбовців, науковців, педагогічних та медичних працівників 7% загальна
Схема фінансування	Здешевлення вартості обслуговування кредиту шляхом компенсації частини відсоткових платежів	Банк обслуговує кредит, суму кредиту для Банку надає Укрфінжитло під 3% річних, Банк надає позичальнику під 7%. Для окремих категорій – компенсація відсотків від Фонду розвитку підприємництва
Подання заявки	Через банки партнери	Через «Дія» та обслуговуючі банки партнери
Перший внесок	15%	20%

Джерело: складено автором на основі [18; 17]

будники до 10 років). Впровадження даної програми дійсно може стимулювати розвиток іпотечного кредитування і не нестиме навантаження на баланси банків, оскільки банки отримують цільове фінансування за зниженою ставкою під відповідні видачі [18].

Висновки. В умовах війни в Україні банківський сектор забезпечив незначне зростання обсягів кредитування економіки, всупереч базовим підходам до оцінки ризиків, що рекомендують мінімізувати кредитування в таких умовах.

1. Концентрація державних банків на банківському ринку в умовах війни стала додатковим стабілізуючим фактором і ж інструментом прямого впливу держави на фінансування/стимулювання економічної активності в економіці.

2. Іноземні банківські групи активно згортали кредитування у 2022 р., і по суті, в умовах інших пропорцій на банківському ринку України могли б стати додатковим ризик фактором для поглиблення економічної кризи спричиненої війною.

3. Спеціалізовані програми компенсації відсоткових ставок є оптимальним інструмен-

том стимулювання економіки в умовах антиінфляційної політики НБУ і можуть і в подальшому розширюватись (аналогі «5-7-9»).

4. Галузеві спеціалізовані програми сприяють підтримці окремих галузей, зайнятості населення, мінімізації спаду та експорту в сукупності з програмами бронювання та експортного коридору, могуті сприяти зростанню окремих галузей. Проте аналогічні механізми мають бути застосовані і для інших ключових галузей.

5. Оновлена іпотечна програма є більш пристосованою до поточної ситуації, водночас довгострокове кредитування (терміном до 20 років) в умовах війни може мати обмежений попит.

6. Центральний банк в умовах законодавчо закріплених пріоритетів цілей, має обмежений вплив на економічне зростання і дії НБУ можуть іти в розріз з Кабінетом Міністрів, що має бути врегульовано в тому числі законом про військовий стан, або особливою пріоритетизацією цілей. Оскільки антиінфляційна політика НБУ не використовує потенціал монетарної політики як рушія економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилишин Б. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523>.
2. Стрельников О. Оплата зберігається. Як українські IT-компанії підтримують мобілізованих співробітників. *DOU*. 2022. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/payments-for-employees-in-the-military>.
3. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyinyi-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni>.
4. Наглядова статистика НБУ. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
5. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику (2022). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinki-bankami-kreditnogo-riziku>.
6. Статистика фінансового сектору. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
7. Лепушинський В. 200 мільярдів у депозитних сертифікатах НБУ: чи можна використати «зайві» гроші банків. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/11/689073>.
8. Вінокуров Я. У банках лежать «зайві» 400 мільярдів. Чому вони не кредитують економіку та державу? *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/14/693774>.
9. Оголошення та результати аукціонів (2022) Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniv>.
10. Рябошлик В. (2022). Гроші в тумбочці: що не так із депозитними сертифікатами НБУ. URL: <https://mind.ua/openmind/20250163-groschi-v-tumbochci-shcho-ne-tak-iz-depozitnimi-sertifikatami-nbu>.
11. Шаповал Ю. Фінансова глибина економіки України: секторальний розріз. *Економіка України*. 2022. № 12. С. 51–68. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.051>.
12. Закон України про Національний банк України. 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
13. Інформація про результати державної програми доступні кредити 5-7-9 (2022). URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>.

14. Уряд пролонгував пільгові кредити для аграріїв на пів року (2022). URL: <https://minagro.gov.ua/news/uryad-prolonguvav-pilgovi-krediti-dlya-agrariyiv-na-piv-roku>.
15. Projects Summary Document List EBRD (2022). URL: <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?filterCountry=Ukraine>.
16. Шаповал Ю. Банк розвитку як інститут довгострокового фінансування національної економіки України. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2014. № 2. С. 28–36.
17. Мінфін: за Програмою «Доступна іпотека 7%» підписано 1723 кредитних договори на 1,472 млрд грн (2022). URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_programoiu_dostupna_ipoteka_7_pidpisano_1723_kreditnikh_dogovori_na_1472_mlrd_grn-3314.
18. Свириденко Ю. Доступна іпотека: як програма допоможе вирішити «квартирне питання». *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/16/690445>.

REFERENCES:

1. Danylyshyn, B. (2022) Pidsumky 2022 roku ta zavdannia na 2023 rik. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523>.
2. Strelnykov, O. (2022). Oplata zberihaietsia. Yak ukrainski IT-kompanii pidtrymuiut mobilizovanykh spivrobotnykiv. *DOU*. Retrieved from: <https://dou.ua/lenta/articles/payments-for-employees-in-the-military>.
3. NBU zafiksuvav ofitsiyni kurs hryvni do dolara SShA na novomu rivni ta vzhyy nizku dodatkovykh zakhodiv dlia zbalansuvannia valiutnoho rynku ta pidtrymannia stiikosti ekonomiky v umovakh viiny (2022). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyniy-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiikosti-ekonomiki-v-umovah-viyni>.
4. Nahliadova statystyka NBU (2022). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
5. Zmineno okremi pidkhody do otsinky bankamy kredytnoho ryzyku (2022). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zmineno-okremi-pidhodi-do-otsinki-bankami-kredytnoho-ryzyku>.
6. Statystyka finansovoho sektoru (2022). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
7. Lepushynskiy, V. (2022) 200 miliardiv u depozytnykh sertyfikatakh NBU: chy mozhna vykorystaty "zaivi" hroshi bankiv. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/11/689073>.
8. Vinokurov, Ya. (2022). U bankakh lezhat "zaivi" 400 miliardiv. Chomu vony ne kredytuiut ekonomiku ta derzhavu? *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/14/693774>.
9. Oholoshennia ta rezultaty auktsioniv (2022) Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-auktsioniv>.
10. Riaboshlyk, V. (2022). Hroshi v tumbochsi: shcho ne tak iz depozytnymi sertyfikatomy NBU. Retrieved from: <https://mind.ua/openmind/20250163-groshi-v-tumbochci-shcho-ne-tak-iz-depozitnimi-sertifikatami-nbu>
11. Shapoval, Y. (2022). Financial depth of Ukraine's economy: sectoral cross section. *Economy of Ukraine*, no. 12, pp. 51–68. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.051>. [in Ukrainian]
12. Zakon Ukrainy pro Natsionalnyi bank Ukrainy. 679-XIV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
13. Informatsiia pro rezultaty derzhavnoi prohramy dostupni kredyty 5-7-9. (2022) Retrieved from: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoi-prohrami-dostupni-kredyty-5-7-9>.
14. Uriad prolonhuvav pilhovi kredyty dlia ahrariiv na piv roku (2022). Retrieved from: <https://minagro.gov.ua/news/uryad-prolonguvav-pilgovi-krediti-dlya-agrariyiv-na-piv-roku>.
15. Projects Summary Document List EBRD. (2022) Retrieved from: <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?filterCountry=Ukraine>.
16. Shapoval, Y. I. (2014). The development bank as an institution of long-term financing of the national economy of Ukraine. *Economic Bulletin of the National Mining University*, no. 2, pp. 28–26. [in Ukrainian]
17. Minfin: za Prohramoiu «Dostupna ipoteka 7%» pidpysano 1723 kredytnykh dohovory na 1,472 mlrd hrn (2022). Retrieved from: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_programoiu_dostupna_ipoteka_7_pidpisano_1723_kreditnikh_dogovori_na_1472_mlrd_grn-3314.
18. Svyrydenko, Yu. (2022). Dostupna ipoteka: yak prohrama dopomozhe vyrishyty "kvartyrne pytannia". *Ekonomichna pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/16/690445>.